

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті визначено особливості педагогічного супроводу професійно спрямованої науково-дослідної роботи майбутніх педагогів у межах експериментальної програми дослідження. Висвітлено підходи до побудови поетапного процесу організації пошукової роботи студентів.

Ключові слова: педагогічний супровід, науково-дослідна робота, майбутній педагог, професійна підготовка, експериментальна програма.

Першою провідною особливістю педагогічного супроводу поетапної організації професійно спрямованої науково-дослідної роботи майбутніх педагогів з метою розгортання творчого уявлення про майбутню професію є збереження цілісної сукупності всіх визначених і науково обґрунтованих етапів як складного цілого, пов'язаного з оновленням майбутньої професійної діяльності, та забезпечення глибокого усвідомлення майбутніми фахівцями науково-дослідної роботи як цінності.

Другою особливістю є стимулювання розвитку всіх сфер особистості фахівця, його професійної самосвідомості за рахунок поступового набуття досвіду науково-дослідної роботи як чинника його професійної самореалізації у процесі фахової підготовки, глибокого знання методів дослідження, що вимагає від організаторів цієї роботи постійної рефлексії образу власної наукової компетентності.

Третя особливість полягає у створенні майбутніми фахівцями оригінальних продуктів науково-дослідної роботи, доведення до позитивного кінцевого результату розв'язання професійних завдань на підставі результатів власних досліджень, здійснення переходу неусвідомленого у свідоме. Це етап піднесення, творчої уяви, визрівання задуму, натхненного творчого прориву, появи продуктивної наукової ідеї у формах гіпотез, наукових проєктів, моделювання і навіть формувального експерименту.

Мета статті – визначення особливостей педагогічного супроводу професійно спрямованої науково-дослідної роботи майбутніх педагогів у межах експериментальної програми дослідження.

Визначені й науково обґрунтовані нами особливості лягли в основу побудови поетапного процесу організації пошукової роботи студентів, проведення змістовних акмеологічних заходів і досліджень, пов'язаних з розвитком педагога-дослідника та “спалахом” його інтересу до НДР.

Окреслені нами позиції щодо підготовки майбутнього педагога до успішного розв'язання педагогічних ситуацій і завдань засобами НДР спонукало відшукати науково-методичні прийоми полегшення та прискорення процесу занурення студентів до науково-дослідницької діяльності, ство-

рення в процесі професійного навчання студентського наукового співтовариства навіть у процесі лекційного викладання.

Для прикладу, на лекційних заняттях з будь-якої теми університетських педагогічних курсів для поглиблення й отримання більшої кількості інформації про сутність багатьох педагогічних явищ, про виникнення нових соціально-педагогічних проблем, зокрема таких, як зростання частоти стресів, поява психологічних комплексів та нових термінів, зокрема “сучасна наукова революція”, “людина як планетарний суб’єкт”, “креативна людина”, було запропоноване застосування такого дидактичного прийому, як диспут.

У цій ситуації дійсною реальністю є не сам дидактичний прийом, а можливість активної роботи не тільки викладача, а й студентів, які представляють різні погляди на проблему. Суперечливі, хибні думки не мають бути обділені увагою: викладач може використовувати додаткові запитання для самостійного знаходження студентами своїх помилок. Особливо важливим є самостійне обговорення та оцінювання прийнятих рішень, аналіз висловлених думок, прийняття всебічно обґрунтованого спільного рішення.

У формі лекції-диспуту, мета якого – викликати інтерес до наукового обґрунтування реорганізації основних концептуальних засад існуючого в школі педагогічного процесу, було організоване заняття на тему “*Методологічні засади наукових досліджень*”. Кожна підгрупа представляла різні концепції трактування понять і висловлювань: “наукове дослідження”, “шлях у світ є водночас і шляхом до себе, і відкриттям себе”, “найпродуктивніший спосіб боротися зі злом – це творити добро” тощо. Після обговорення запропонованих понять і тверджень, пов’язаних з їхньою майбутньою педагогічною діяльністю, студенти більш усвідомлено приходять до висновку, що головною умовою успішного й творчого здійснення майбутньої педагогічної діяльності є розвиток уявлення про педагогічну науководослідну роботу, цілеспрямоване вивчення комплексу багатьох наукових методів, явищ і процесів, вміння аналізувати вплив на професійну діяльність різних факторів, а також вивчення взаємодії між соціальними й педагогічними явищами з метою отримання переконливо доведених і корисних для себе професійних та практичних рішень.

Для того, щоб доповнити й закріпити такий висновок, доцільним виявилось залучення студентів до *аналізу конкретних ситуацій (кейс-метод)*. Основною умовою використання кейс-методу є групова форма організації пошуково-дослідної діяльності студентів, за якої майбутні педагоги разом із викладачем обговорювали складні професійні ситуації: *ситуацію-проблему* (певне поєднання фактів з реальним життям); *ситуацію-оцінку* (опис порушеної проблеми й запропонований спосіб її розв’язання); *ситуацію-ілюстрацію* (приклад, який пояснює певну ситуацію); *ситуацію-вправу* (конкретний випадок для виконання студентами певних дій).

У результаті було відзначено високу ефективність технології сталкі-нгу, спрямованої на спостереження за реакцією студентів, що виникла внаслідок формувального впливу. Такі професійно спрямовані педагогічні си-

туації мають сприяти залученню майбутніх педагогів до колективного обговорення “дискусійних” питань, розкриттю їхньої сутності та перспективних шляхів вирішення; успішному ознайомленню з алгоритмами розв’язання винахідницьких завдань, причому нові поняття й терміни засвоювалися в єдності з науковими теоріями та законами.

У нашому експерименті всі названі чинники впливу на формування готовності майбутніх педагогів до успішного розв’язання професійних завдань засобами науково-дослідної роботи взаємодіяли один з одним та виявилися структурно неподільними. Адже мета й завдання в них однакові: поступово збільшувати питому вагу подальшої творчої пошукової діяльності, наближаючи її до кінцевої мети – продукування професійного оптимізму.

Із цією метою у процесі формувального експерименту відбулося оновлення основних педагогічних курсів: “Педагогіка”, “Методологія наукових досліджень”; збагачення їх змісту новими дослідницькими концепціями й інноваційними технологіями. Зміст курсів коригувався таким чином, щоб зорієнтувати студентів на усвідомлення пріоритетних наукових цінностей у майбутній професійній діяльності.

Наприклад, на лекції з теми “*Творче ядро пошуку*” ми звернулися до студентів з такими запитаннями: “Чи може дослідник обмежуватись аналізом передового педагогічного досвіду, не проводячи власної дослідницької роботи та педагогічного експерименту?”, “Чи можлива трансляція педагогічного досвіду минулого в сучасних умовах? У яких ситуаціях вона може бути продуктивною?”. На лекційному занятті на тему “*Педагогічний експеримент*” окреслили таке проблемне завдання: “Провести аналіз досвіду одного з відомих педагогів-новаторів, обґрунтувавши актуальність його пошуків, визначивши проблему, яку він вирішував, ідею, методіку пошуку, новизну та значущість результатів”.

Наведемо приклад застосування методу *навчання в команді та методу Jigsaw*. Кожний з них передбачав отримання нової інформації через навчання в команді, де особлива увага приділяється успіху всього колективу шляхом самостійної роботи кожного її члена. Уся команда зацікавлена в тому, щоб усі засвоїли навчальну інформацію, бо успіх залежить від внеску кожного учасника. Це стимулює взаємодопомогу, створює рівні можливості для студентів, які добре навчаються, і тих, які мають невисокий рівень успішності. За нашими спостереженнями, результати засвоєння матеріалу на лекціях із застосуванням групових форм організації дослідної діяльності студентів, як правило, значно вищі порівняно з результатами під час звичайних лекцій.

Так, бажання студентів щодо реалізації власних інтелектуально-творчих здібностей поступово набувало міцного підґрунтя шляхом:

– відбору матеріалу на основі виділених цінностей; класифікації та систематизації тем, об’єднаних спільною метою, включення їх у навчальний процес; розширення та поглиблення їхнього розуміння й відтворення в процесі обміну думками; розробки науково-дослідницьких завдань, що враховують пізнавальні потреби й можливості кожного студента;

– організації контролю й самоконтролю в оволодінні дослідницькими вміннями (критично аналізувати інформацію, давати їй оцінку; робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, застосовувати знання та вміння в новій ситуації, співставляти, виявляти проблему тощо), реалізованими в усіх формах організації НДРС, включеної до навчально-виховного процесу.

Використання групової форми пізнавальної діяльності студентів на лекції сприяє кращому розумінню, засвоєнню матеріалу, розвитку пошукової активності й самостійності студентів, ініціативності, рішучості, формуванню вмінь самоконтролю, появи нових професійних ідей.

Враховуючи наведені вихідні положення, визначимо організаційні складники, які, на нашу думку, зумовлюють ефективний перебіг процесу організації НДРС.

Важливим моментом у співтворчості викладача та студента є їхня емоційна єдність, що допомагає передбачати атмосферу заняття, рівень можливих відносин, перспективу їх розвитку. Використання певних правил, ситуацій, тренінгів дало змогу емоційно налаштуватись на заняття, “зануритися” в його інформацію, тобто увійти у світ наукових понять і образів, з якими треба “працювати”, уявити їх собі; викликати необхідні емоції, почуття, захопитися заняттям, отримати задоволення від роботи зі студентами. Емоційний настрій викладача відразу передається студентам, сприяє престижності наукових знань.

Думки студентів із цього приводу свідчать про те, що пошукове успішне вирішення навіть теоретико-пізнавальних завдань разом із зацікавленим у цьому процесі викладача активізує продуктивне творче мислення, істотно підвищує інтерес не тільки до навчальних предметів, а й до пізнання самих себе в колективному науково спрямованому діалозі.

Ефективність впливу на пробудження інтересу до науково-дослідної роботи забезпечувалася наявністю на лекційних і практичних заняттях поліпарадигмального підходу до педагогічних проблем, співіснуванням різних позицій, оцінкою евристичних можливостей студентів.

Цілісне уявлення про перспективи, актуальний стан психолого-педагогічної науки та практики надавали можливість формувати власні методологічні орієнтири й власну позицію щодо майбутнього професійного буття.

Окреслені шляхи підготовки майбутнього педагога на орієнтаційно-дослідницькому етапі експериментального дослідження спонукали до пошуку наукового способу виявлення чинників, що полегшують та прискорюють процес набуття студентами досвіду інноваційної поведінки, здійснення спільних досліджень із застосуванням прийомів співпраці, взаємодопомоги, взаємоконтролю у процесі дослідної діяльності. Разом з тим забезпеченню особистісно орієнтованого підходу у створених групах може сприяти дидактично цілеспрямована *педагогічна підтримка* майбутніх педагогів як превентивна й оперативна дозована допомога у вирішенні їх індивідуальних проблем, пов'язаних з успішним просуванням у навчанні, спілкуванні, самовизначенні (О. Газман).

Успішний педагогічний супровід викладача полягає в пробудженні, виробленні та розвитку у студентів в умовах колективних науково-дослідних ситуацій інтенсивної особистісної рефлексії, створення колективної думки з достатнім рівнем об'єктивності, підсилення взаємодії студентів з раніше невідомими для них людьми. Для цього ми спиралися на попередження В. Сухомлинського про те, що учень повинен учитися переможно.

У межах цього підходу не меншу цінність має організація співпраці викладача й студентів під час здійснення такої форми самостійної дослідницької діяльності, як виконання *курскових робіт*. Саме цей різновид роботи має забезпечувати продуктивність розвитку особистісного професійного навчання студентів.

Виконання студентами курсових робіт є таким видом діяльності, що органічно поєднує навчальну й науково-дослідну роботу та передбачає самостійну діяльність над темою дослідження. Метою виконання курсової роботи є поглиблення наукової компетентності студентів у певній сфері професійної діяльності через набуття практичних навичок організації та виконання наукової роботи. Як форма самостійної навчальної діяльності студентів виконання курсової роботи спрямоване на: поглиблення знань за окремими темами; розвиток активного, творчого, критичного мислення; формування вмінь і навичок дослідження та здатності застосовувати отримані знання для вирішення конкретних завдань; розвиток інтересу до певних проблем професійної діяльності. Під час виконання курсової роботи майбутній педагог повинен продемонструвати достатній рівень обізнаності з курсу певних дисциплін, а також актуальних проблем сучасної наукової думки. Студент має не лише засвоїти засоби відбору, групування й узагальнення інформації, але, перш за все, навчитися виокремлювати невирішені проблеми з теми, що вивчається, дискусійні питання та підходи до окремих проблем, визначати рівень достовірності інформації, що міститься в науковій літературі, її доказовість [2].

На жаль, студенти не завжди мають достатні навички у проведенні самостійних навчальних і наукових досліджень, тому ми й представники творчої групи науковців з проблеми “Оптимальна наукова діяльність – надійний шлях до професіоналізму” провели зустрічі зі студентами (у Школі наукового професійного пошуку) та розробили низку рекомендацій щодо виконання майбутніми педагогами науково-дослідної роботи.

Зміст цих рекомендацій сприяв науково-особистісному розвитку кожного студента й насамперед зорієнтував майбутніх фахівців на нестандартні форми захисту курсової роботи. Так, відбулася презентація роботи Т. Марини на батьківських зборах у навчально-виховному закладі “Світоч” (м. Вільнянськ, Запорізька обл.), Ф. Романа – у НВК “Мрія” (м. Запоріжжя); презентація робіт на педагогічних нарадах ЗНЗ Донецької області; виступи на науково-практичній конференції, а цією проблематикою, перед групою (курсом) студентів молодших курсів. Найцікавіші творчі роботи

рекомендувалися для захисту на засіданні науково-методичного семінару ВНЗ, а також вченої ради інституту (факультету), університету.

Тому, повертаючись до проблеми трансляції наукового досвіду в навчально-виховному процесі (з огляду на останні тези), стає зрозумілим, що єдиним надійним шляхом наближення майбутнього фахівця до продуктивної педагогічної діяльності є *формування інформаційної потреби, пізнавального інтересу до педагогічної науки в процесі активного педагогічного мислення, розкриття генезису основних педагогічних проблем.*

Висновки. Отже, змістом постійної діяльності викладача за нашою концепцією є професійне спрямування пошуково-дослідної роботи студентів на активно-позитивне і творче ставлення до майбутньої педагогічної діяльності, яке передбачало:

- “введення” студентів у наукові дослідження на основі цілісного, стислого, образного усвідомлення їх сутності, змісту, структури, значення й ролі в оволодінні професією;

- збагачення змісту навчального матеріалу цікавими та значущими для студентів науково-професійними фактами, теоріями, прикладами; оригінальне, незвичайне й емоційне його піднесення;

- організація творчої діяльності студентів, спрямованої на колективний пошук, продукування ідей і варіантів вирішення дослідницьких завдань за допомогою включення їх у групові й колективні форми роботи, використання інтерактивних методів навчання (ділові ігри, тренінги, мозковий штурм тощо);

- активне використання сучасних інформаційних технологій, що дають змогу організувати вирішення мультиплікаційних, проєкційних, інтерактивних мультимедіа та інших завдань;

- створення ситуацій вибору (завдань для самостійної роботи, рівня навчання тощо), які забезпечують усвідомлення власної суб’єктної позиції;

- включення студентів у самоаналіз і самооцінку власної діяльності тощо.

Таким чином, експериментальний вплив мав сприяти цілеспрямованому зміщенню мотиву на нову *мету*, що з’явилася у процесі навчальної діяльності студентів, пов’язану із ціннісним ставленням студента до самого процесу наукового *пошуку* як до цікавого, особистісно значущого для майбутньої професійної діяльності компонента.

Список використаної літератури

1. Морозов В. Педагогічний процес як просвітництво і дослідницька діяльність / В. Морозов // Вища освіта України. – № 1. – 2013. – С. 36–41.

2. Пухно С.В. Курсова робота як різновид організації самостійної дослідницької діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів / С.В. Пухно // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / Південноукр. регіонал. ін-т післядиплом. освіти пед. кадрів ; [редкол. : Іван Бех, Євдокія Голобородько, Віктор Олійник, Василь Кузьменко (голова редкол.) та ін.]. – Херсон : РПО, 2010. – Вип. 7. – С. 162–167.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2013.

Сущенко Л.А. Педагогическое сопровождение профессионально направленной научно-исследовательской работы будущих педагогов

В статье рассмотрены особенности педагогического сопровождения профессионально направленной научно-исследовательской работы будущих педагогов в рамках экспериментальной программы исследования. Определены подходы к построению поэтапного процесса организации исследовательской работы студентов.

Ключевые слова: педагогическое сопровождение, научно-исследовательская работа, будущий педагог, профессиональная подготовка, экспериментальная программа.

Sushchenko L. Pedagogical support of the professional directed scientific research for future teachers

Justified increasing role of science in society, the growth of its social prestige. The essence and role of the teaching profession. Accentuated by the need to build higher education on the principles of the XXI century, the organization of research activities, practical and pragmatic orientation. In search of solution to the problem of research proved the importance of science, which is organically, gets into all kinds of human activity, and is a prerequisite for success and is one of the most prestigious aspects of human activity.

Analyzed the essential characteristics of a research position as a future teacher productivity factor professionally oriented activity. Substantiated the importance of research in vocational training and a successful professional future specialist. The ways and the details of the research work of students.

The paper attempts to identify the psychological and pedagogical mechanisms of action of productive research activities of the future teacher in the context of the personal approach. The attention is on the priority and importance of science education in the training of future teachers.

The features of experiential learning, which lay in the fact that on the basis of certain organizational and methodological framework to provide incentives to the students of the future of search and research career.

The article describes the features of pedagogical support professional directed scientific research for future teachers in the pilot program of research. Approaches to the construction of a phased process of organizing the research work of students.

Key words: educational support, research work, a future teacher, vocational training, the pilot program.